

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12189015>

PAXTA SIFAT KO'RSATKICHINI BAHOLASH

Bekdjayeva Fotima Egamberdi qizi

Guliston Davlat universiteti QXMS va QIT kafedrası
QXMS va QIT mutaxassisligi magistratura bo'limi 1-bosqich talabasi
e-mail: bekdjayevafotima@g-mail.com

Annotatsiya: Paxta sifat ko'rsatkichlari qo'lda emas, balki asboblardan bilan o'lchanadi. Sanoatda raqobatning kuchayishi, kengroq assortimentdagi mahsulotlarga bo'lgan iste'molchilar talabi va mahsulotdan foydalanishning yanada qat'iy standartlari tola sifatini yanada intensiv tekshirishga turtki bo'ldi. So'rovda qatnashgan to'qimachilik firmalarining 92 foizdan ortig'i bir yoki bir nechta tolalarni sinash asboblari ega. 90 foizi noziklik va etuklikni tekshirish, 70 foizi uzunlik va uzunlik bir xilligini o'lchash va 60 foizi tolaning mustahkamligini aniqlash uchun asboblarga ega. Ushbu hisobot paxta sifati o'lchovlarini aniqlash va qo'llash, yuqori hajmli asboblarni sinash tizimlarini ishlab chiqish bo'yicha ma'lumotlarni taqdim etadi.

Kalit so'zlar: Paxta, sifat o'lchovi, tola xossalari.

EVALUATION OF COTTON QUALITY INDICATOR

Bekdjayeva Fatima

Gulistan State University, Department of QMS and QIT
1st year student of the master's department of QXMS and QIT specialization
e-mail: bekdjayevafotima@g-mail.com

Annotation: Cotton quality indicators are not measured by hand, but by instruments. Increased competition in the industry, consumer demand for a wider range of products, and stricter standards for product use have prompted more intensive fiber quality testing. More than 92 percent of the textile firms surveyed have one or more fiber testing devices. 90 percent have instruments for testing fineness and ripeness, 70 percent for measuring length and uniformity of length, and 60 percent for determining fiber strength. This report provides information on the definition and application of cotton quality measurements and the development of high-volume instrument testing systems.

The key words: Cotton, quality measurement, fiber properties.

ADABIYOTLAR TAHLILIVA METODOLOGIYA.

Paxta sifat ko'rsatkichlari qo'lda emas, balki asboblardan o'lchanadi. Sanoatda raqobatning kuchayishi, kengroq assortimentdagi mahsulotlarga bo'lgan iste'molchilar talabi va mahsulotdan foydalanishning yanada qat'iy standartlari tola sifatini yanada intensiv tekshirishga turtki bo'ldi. So'rovda qatnashgan to'qimachilik firmalarining 92 foizdan ortig'i bir yoki bir nechta tolalarni sinash asboblari ega. 90 foizi noziklik va etuklikni tekshirish, 70 foizi uzunlik va uzunlik bir xilligini o'lchash va 60 foizi tolaning mustahkamligini aniqlash uchun asboblarga ega. Ushbu hisobot paxta sifati o'lchovlarini aniqlash va qo'llash, yuqori hajmli asboblarni sinash tizimlarini ishlab chiqish bo'yicha ma'lumotlarni taqdim etadi. Paxta sifatini bilish samarali marketing tizimining zaruriy komponentidir. Paxta namunalari orasida tola xossalari juda keng o'zgarishini namoyon qilganligi sababli, bu xususiyatlarni samarali tavsiflash va o'lchash juda muhimdir. To'qimachilik fabrikalari tomonidan sifatli ma'lumotlardan foydalanish rahbariyatga har bir oxirgi foydalanish uchun zarur bo'lgan tola xususiyatlarining eng yaxshi kombinatsiyasini aks ettiruvchi optimal aralash tirish darajasini ishlab chiqish imkonini beradi.[4]

NATIJALAR

Paxta ishlab chiqaruvchilar uchun eng ko'p talab qilinadigan sifatlar uchun to'lanadigan mukofotlar va nomaqbul sifatlar uchun chegirmalar paxtakorlarni to'qimachilik mahsulotlari ishlab chiqaruvchilari va iste'molchilari uchun eng yuqori qiymatga ega bo'lgan sifatlarini ishlab chiqarishga rag'batlantiradi. O'zbekistonda paxta sifatining rasmiy tasniflari uchta omilni o'lchaydi: nav, shtapel va mikroner (10). 1/ Namuna rangi, axlat tarkibi va tayyorlanishiga (silliqligiga) bog'liq. Shtapel - alohida tolalarning o'rtacha uzunligi. Mikroneyr tolaning nozikligi va etukligi o'lchovidir. Shu bilan birga, boshqa tolalar xususiyatlari ham muhim deb tan olinadi va asboblardan sinovi orqali tobora ko'proq o'lchanadi. Ushbu hisobot paxta sifatini tekshirishning rivojlanishini kuzatadi; o'lchanadigan tolalar xususiyatlarining tavsifini va ularning qayta ishlash ko'rsatkichlari bilan bog'liqligini ta'minlaydi; va sifat ma'lumotlaridan joriy foydalanish va paxta sifatini aniqlash uchun asboblarni sinovdan o'tkazish darajasini aniqlash uchun to'qimachilik fabrikalarida o'tkazilgan so'rov natijalarini taqdim etadi. Tolaning mustahkamligi va uzunligi bir xilligi kabi boshqa omillar ham paxta sifatini baholash uchun ishlatilgan. Bu boshqa omillar mikroneyr bilan birga paxtaning xarakterini belgilaydi. [160 bet.] Paxtaga bo'lgan ehtiyojlarni o'zgartirish to'qimachilik ishlab chiqarishda minglab paxta sinovlari yillarida qo'llanilgan. Vaqt o'tishi bilan ishlab chiqaruvchilar paxtaning ba'zi sifatlarini ishlab chiqarish jarayonida boshqalardan ancha farq qilishini anglab yetdi; ishlashdagi nomutanosibliklar, pirovardida, paxta sifatini tavsiflash tizimlariga olib keldi.

MUHOKAMA

Paxtani tasniflash 1800-yillarda Angliyaning Liverpool shahrida boshlangan (5). Baholarga nomlar qo'yadigan baholash tizimi savdogarlar va yigiruvchilar tomonidan qo'llanilgan. Biroq, tizim sifatni taxminiy o'lchashni amalga oshirdi, chunki paxta marketing jarayonidan o'tganligi sababli navni idrok etishda ko'p farqlar mavjud edi, shuning uchun sinflangan paxta ko'pincha nav bo'yicha bir xil bo'lmagan. Dastlabki paxta sinflari paxta tolalarining ko'pgina genetik farqlari tufayli izchil ravishda navbatga chiqara olmadilar. Hatto ma'lum bir paxta turi uchun sifat iqlim va madaniy usullarga, masalan, kimyoviy ishlov berish, sug'orish, defoliatsiya darajasi va elementlarning ta'siriga qarab farq qiladi. O'rim-yig'im paytida paxta terish mashinalari va tozalagichlar tolalarga zarar etkazishi va ifloslanishi mumkin. Paxta tozalash va quritish uskunalari, tegirmonga boradigan yo'lda tashish va ishlov berish, tegirmonda tozalash uskunalari sifatning o'zgaruvchanligi va yomonlashishiga olib kelishi mumkin. Yakuniy mahsulot sifati uchun yanada qattiqroq standartlarning o'sishi, iste'molchilar tomonidan talab qilinganidek, paxta sinflari, yigirish samaradorligi va mahsulot sifati o'rtasidagi munosabatlarni o'rnatishda muhim element bo'ldi. To'qimachilik ishlab chiqarishdagi texnologik taraqqiyot qayta ishlash xarajatlari va tola sifati o'rtasidagi bog'liqlikning ahamiyatini kuchaytirdi. Sifatsiz tolalar chiqindi miqdorini oshiradi, uchlari ko'payadi (ip hosil qilish jarayonida uzilishlar) va pardozlash ishlarida ko'proq soniyalar. Ishlab chiqaruvchilar doimiy ravishda ortib borayotgan qayta ishlash tezligiga moslashish va ba'zi oraliq ishlov berish bosqichlarini bartaraf etishni baholash uchun tola sifati haqida batafsil ma'lumotga ega bo'lishi kerak. To'qimachilik ishlab chiqarishda texnologik yutuqlar sezilarli bo'ldi. Masalan, halqa yigirishda odatdagi ipni ishlab chiqarish uchun mil tezligi 1940 yildagi daqiqada 4000 dan kamroq aylanishdan 12000 dan oshdi. To'qimachilik sohasidagi yutuqlar ham xuddi shunday dramatik bo'ldi. To'quv dastgohlarining tezligi 20 yil oldin daqiqasiga 100 ta rasmdan (ppm) kam bo'lgan bo'lsa, hozirgi dastgohlarda 125 dan 200 gacha ko'tarildi. Rapier 2 dastgohlarida tezlik 300 ppm ga yaqin. Garchi ular paxta ishlatmasalar ham, yangi suv oqimli dastgohlar 700 dan 1000 ppm gacha bo'lgan tezlikdagi kelajakdagi texnologik ishlanmalardan dalolat beradi. Bunday texnologik taraqqiyot sharoitida tola sifatiga e'tibor qaratish natijasida tugaydi va mahsulot soniyalari yanada muhim bo'lib qoldi. Ipning mustahkamligi, ip va matoning tashqi ko'rinishi kabi turli xil yakuniy foydalanish talablari turli xil tola sifatlarini talab qiladi. Matoning bo'yoqlarni ushlab turish qobiliyati, shuningdek, qisqarishga chidamlilik, olovga chidamlilik va bardoshli press kabi yaqinda ishlab chiqilgan qoplamalar tola sifatiga bog'liq. Berilgan mahsulot talablari yoki yigiruv xususiyatlariga ko'ra, to'qimachilik ishlab chiqaruvchisi ma'lum

bir joydan ma'lum bir genetik paxta turini sotib olayotganda zarur bo'lgan barcha xom tola sifatini ololmasligi mumkin. Paxta navining sifati fermerdan fermerga farq qilishi va yildan-yilga juda katta farq qilishi mumkin. Bunday hollarda, sifat ko'rsatkichlari navlar retsepti uchun asos bo'ladi - to'qimachilik ishlab chiqaruvchisi zarur sifat ko'rsatkichlari bilan ma'lum miqdordagi paxta olish uchun har xil turdagi paxtalarni aralashtiradi yoki aralashtiradi. To'qimachilik ishlab chiqaruvchilari paxta sifatini o'lchashdan manfaatdor bo'lishmagan. [350-bet]

Paxta jo'natuvchilar va savdogarlar, shuningdek, to'qimachilik fabrikasi buyurtmalarini to'g'ridan-to'g'ri ishlaydigan toylar yoki bir xil turdagi va shtapellar bilan to'ldirish uchun sifat choralaridan foydalanadilar. Fermerlar va paxta tozalash korxonalarini paxta sifatini yanada yaxshi o'stirish, yig'ish va tozalash usullari bilan yaxshilash uchun bunday ma'lumotlardan foydalanib, ko'proq va sifatli o'lchovlarni talab qilmoqdalar. Sifat chora-tadbirlari, shuningdek, fermer uchun marketing vositasiga aylandi, bu fermer xo'jaliklari narxlarini tola miqdori va mahsulot qiymatini yaxshiroq aks ettirish imkonini beradi. Sifat sinovi tadqiqotchilar uchun ham muhim edi. Masalan, genetiklar yaxshilangan g'o'za navlarini yaratishda sifat ko'rsatkichlaridan foydalanishadi. O'zbekiston sanoat tadqiqotchilari tola yakuniy mahsulot sifati o'rtasidagi munosabatlarni o'rnatish uchun yangi chora-tadbirlar va testlarni ishlab chiqish uchun mavjud sifat choralaridan foydalanadilar.

XULOSA

Sifat sinovi an'anaviy ravishda inson tekshiruviga asoslangan. Rasmiy standartlarning joriy etilishi bilan vizual sifatni aniqlash amaliy shakllarni ishlab chiqishga yordam berdi. Bahoni aniqlash uchun amaliy shakl - bu har birida bir xil sinf namunalari bo'lgan bir nechta qutilar. Keyin sinf o'quvchisi paxtani amaliy shakllar bilan taqqoslash orqali baholaydi. Shtapel uzunligini aniqlash uchun amaliy shakl berilgan shtapel uzunligidagi 1 kg paxta hisoblanadi. So'ngra klasser ko'rish va teginish yordamida klassifikatsiya qilinadigan paxtani o'xshash shtapel uzunligi shaklidan tortib olingan paxta bilan solishtirishi mumkin. [104-bet]

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. M.T. Xodjiyev. M.I. Hikmatova.
Tabiiy tolalarga dastlabki ishlov berish. O‘quv qo‘llanma. T.: «Turon-Iqbol» [nashriyoti](#), 2006. — [160 bet.]
2. M.T.Tillayev “Paxtani dastlabki ishlash texnologiyasi va jihozlari” fanidan paxtani jinlash hamda chigitni linterlash qismidan talablarga amaliy malaka ko‘nikmalarini shakllantirish bo‘yicha qo‘llanma. Toshkent, TTESI,2009 [104-bet]
3. M.T.Tillayev “Paxtani dastlabki ishlash texnologiyasi va jihozlari” fanidan o‘quv-uslubiy majmua. Toshkent, 2011y [350-bet]
4. O‘zbekiston “sifat paxta mahsulotlarini standartlash va sertifikatlash markazi” [Elektr resurs] E-mail; sifat@bcccom.uz www.webcentre.ru/~sifat